

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

หลักสูตร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา และการจัดการเรียนรู้ในทุกระดับ เป็นแนวทางในการสร้างคุณลักษณะ ทักษะ ของประชากรในชาติ เป็นเครื่องชี้นำและกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรจึงถือเป็นภารกิจที่สำคัญจำเป็นสำหรับนักการศึกษาทุกคน ในการใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียน หลักสูตรมีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมที่มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม อีกทั้งสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม มีความหมายต่อผู้เรียน ในบทที่ 1 ผู้เขียนจะนำเสนอความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร ด้านความหมายของหลักสูตร ความสำคัญของหลักสูตร ระดับของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร และลักษณะของหลักสูตรที่ดี

1.1 ความหมายของหลักสูตร

นักวิชาการด้านการศึกษา และ นักพัฒนาหลักสูตร ได้กำหนดความหมายของหลักสูตรไว้อย่างหลากหลาย ซึ่งจะประมวลมาให้เห็นพอสังเขป ได้แก่ ด้านรูปศัพท์ และด้านการให้นิยาม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ด้านรูปศัพท์

คำว่า “หลักสูตร” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า curriculum ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “currere” หมายถึง “running course” หรือ “ลู่วิ่ง” กุลิศรา จิตรขญาวณิช (2565) ขยายความว่า โรงเรียนเป็นผู้กำหนดหลักสูตร (ลู่วิ่ง) เพื่อให้ผู้ที่ผ่านการศึกษาได้รับวุฒิการศึกษาตามที่กำหนด เพื่อรับรองความสามารถ หลักสูตรในระดับที่สูงขึ้นจึงเป็นเหมือนอุปสรรคที่พอกพูนขึ้นเรื่อย ๆ ในแง่นี้โรงเรียนได้ใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือสำหรับคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถให้เลื่อนไปเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้นต่อไป สอดคล้องกับ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2540) กล่าวว่า การเปรียบเทียบหลักสูตรกับลู่วิ่งหรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่งขัน เนื่องจากผู้เรียนต้อง

สำเร็จการศึกษาในระดับหนึ่งระดับใด หรือจบหลักสูตรนั้น ผู้เรียนจะต้องฝ่าฝืนความยากของวิชาต่าง ๆ ที่กำหนดให้เรียนในหลักสูตร เช่นเดียวกับนักวิ่งที่ต้องวิ่งแข่งและชัยชนะและความสำเร็จ

การแปลความหมายและรากศัพท์ของคำว่า currere ว่าเป็นลู่วิ่งแสดงให้เห็นว่าหลักสูตรค่อนข้างมีลักษณะเฉพาะ ตายตัว และเป็นสนามแห่งการแข่งขันที่ผู้เรียนต้องแข่งขันกับผู้อื่นเพื่อให้ไปถึงเส้นชัย ส่วนการตีความว่า currere ว่าเป็นการวิ่งแสดงให้เห็นถึงทัศนะที่มองผู้เรียนเป็นสำคัญว่าผู้เรียนมีสิทธิเลือกสิ่งทีหลักสูตรจัดเตรียมไว้ ในแง่นี้ผู้เรียนจึงต้องเลือกสิ่งที่มีความหมายและประโยชน์ต่อตนเอง เน้นการแข่งขันกับตนเองเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเองอย่างแท้จริง แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ดีว่าองค์ประกอบทั้งคู่ต้องมีความสัมพันธ์และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

หลักสูตรเป็นคำที่นักวิชาการทางการศึกษาให้ความหมายไว้มากมายและแตกต่างกันไป มีทั้งความหมายแบบกว้าง และความหมายแบบแคบขึ้นอยู่กับความคิดเห็นและประสบการณ์ของบุคคลนั้น ๆ ที่มีต่อหลักสูตร

ตารางที่ 1.1 การนิยามความหมายหลักสูตรของนักวิชาการต่างประเทศ

ปี	ผู้เขียน	นิยามความหมาย
1902	John Dewey	หลักสูตร คือ การสร้างประสบการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มจากประสบการณ์ปัจจุบันของเด็กไปสู่ประสบการณ์ใหม่ สอดคล้องกับความหมายของการศึกษาที่มุ่งสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียน
1918	Franklin Bobbitt	หลักสูตร หมายถึง รายการที่สร้างประสบการณ์ในทุกอย่างที่ได้เด็กและเยาวชนจะต้องทำและจะต้องประสบ ทำให้เกิดการพัฒนาศาสมารถเพื่อจะทำสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้นและเหมาะสมสำหรับดำรงชีวิตในวัยผู้ใหญ่
1927	Harold O. Rugg	หลักสูตร หมายถึง ชุดประสบการณ์และกิจกรรมที่เหมือนจริงสำหรับผู้เรียนมากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ในชีวิตจริง
1935	Hollis Caswell in Caswell & Campbell	หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่เด็กได้รับภายใต้การชี้นำของครู ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาหลักสูตรในฐานะสาขาวิชาหนึ่ง จึงไม่ได้หมายถึงเนื้อหาที่มีขอบเขตจำกัด แต่หมายถึงกระบวนการหรือขั้นตอนต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนพัฒนาตนเอง

ปี	ผู้เขียน	นิยามความหมาย
1957	Ralph Tyler	หลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ทั้งหมดที่โรงเรียนวางแผนและกำหนดขึ้นเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการศึกษา
1962	Hilda Taba	หลักสูตร หมายถึง แผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะการเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล
1974	Saylor & Alexander	หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ
1980	Hass	หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากโปรแกรมการศึกษา ซึ่งจัดขึ้นเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยกรอบของทฤษฎีและการวิจัยในอดีตและปัจจุบันเป็นพื้นฐาน
1981	Beauchamp	หลักสูตร หมายถึง แผน ซึ่งประกอบด้วยประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดสำหรับผู้เรียนในโรงเรียน
1988	Ornstein & Hunkins	หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับการปฏิบัติ หรือเอกสารกิจกรรมและกลยุทธ์วิธีการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และบรรลุเป้าหมายการจัดกิจกรรม
2001	Oliva	หลักสูตร คือ ชุดวิชาที่เรียน สารความรู้ โปรแกรมการเรียน และ เป็นทุกสิ่งที่ดำเนินการภายในโรงเรียนรวมทั้งกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมแนะแนว และการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ที่มา: ปรับปรุงจาก Glatthorn et al (2012); Hass (1980); Ornstein & Hunkins (2009)

การนิยามความหมายหลักสูตรของนักวิชาการในประเทศไทย

วาริรัตน์ แก้วอุไร (2567) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่ที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองไปในทิศทางที่พึงปรารถนา และสอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

สำลี ทองธิว (2554) ได้สรุปความหมายและลักษณะของหลักสูตรตามกรอบแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรโดยจำแนกออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

- กลุ่มที่ 1 หลักสูตร คือ รายละเอียดของเนื้อหาและสาระที่จำเป็นต้องส่งผ่านแก่ผู้เรียน
- กลุ่มที่ 2 หลักสูตร คือ ผลผลิตของการเรียนรู้
- กลุ่มที่ 3 หลักสูตร คือ กระบวนการเรียนรู้
- กลุ่มที่ 4 หลักสูตร คือ การจัดการเรียนรู้ตามข้อตกลงและพันธสัญญาระหว่างผู้เรียนและ

ผู้สอน

กลุ่มที่ 5 หลักสูตร คือ หลักสูตรทางเลือกที่พัฒนาขึ้นตามนิยามใหม่ของคำว่า การศึกษา บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553) รวบรวมนิยามของคำว่าหลักสูตรจากนักการศึกษาและนำเสนอนิยามต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนกันในโรงเรียน
2. หลักสูตร คือ เป้าหลอมพลเมืองให้มีคุณภาพ
3. หลักสูตร คือ มาตรฐานของการจัดการศึกษา
4. หลักสูตร คือ โปรแกรมการศึกษาและแนวทางในการให้การศึกษา
5. หลักสูตร คือ แนวทางในการส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนากายของเด็กรวมถึง

จุดมุ่งหมายของการศึกษา

6. หลักสูตร คือ เครื่องมือกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์
7. หลักสูตร คือ รายวิชาที่ต้องศึกษา
8. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนกันทั้งในและนอกโรงเรียนซึ่งนำโดยโรงเรียน
9. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในโรงเรียน รวมทั้งกิจกรรมพิเศษ

การแนะแนวและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

10. หลักสูตร คือ ชุดของประสบการณ์ที่นำไปปฏิบัติโดยผู้เรียนในโรงเรียน

ธำรง บัวศรี (2542) จำแนกนิยามของหลักสูตรออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก หลักสูตรตามความหมายในทัศนะเดิมซึ่งหมายถึงเพียง “เนื้อหาวิชาหรือเนื้อหาสาระที่กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียน” อีกกลุ่มหนึ่งเป็นหลักสูตรตามความหมายในทัศนะใหม่ ซึ่งหมายความว่ารวมถึง มวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนทั้งหมดที่ผู้เรียนได้รับตามโปรแกรมการจัดการศึกษาที่มีจุดมุ่งหมายเฉพาะโปรแกรม

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2521) กล่าวว่า “หลักสูตร หมายถึง ประมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้กับเด็ก ได้เรียนเนื้อหาวิชา ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม กิจวัตร สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อประมวลกันเข้าแล้วก็จะ เป็นประสบการณ์ที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของเด็ก ๆ”

จากความหมายของหลักสูตรตามแนวคิดของนักการศึกษา และนักพัฒนานักสูตร สรุปได้ว่า

หลักสูตร คือ เอกสารที่กำหนดโครงการศึกษาของผู้เรียน

หลักสูตร คือ รายวิชาทั้งหมดที่โรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาจัดให้เรียน

หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทุกอย่างที่นักเรียนหรือนักศึกษาพึงได้รับภายใต้การแนะแนวของโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษา

หลักสูตร คือ ประสบการณ์ทุกอย่างที่นักเรียนหรือนักศึกษาทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย จำเป็นต้องอาศัยหลักสูตรเป็นเครื่องมือนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของการศึกษา ประเทศใดที่มีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพคนในประเทศนั้นย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่ ซึ่งความสำคัญของหลักสูตรมีดังต่อไปนี้

วารินทร์ แก้วอุไร (2567) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาซึ่งเป็นแนวทางการสร้างลักษณะของพลเมืองของชาติและสร้างชาติและสามารถทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตได้ เป็นเครื่องชี้แนะและกำหนดแนวทางการจัดความรู้และประสบการณ์ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

มาลินี บุญยรัตพันธุ์ (2558) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเป้าหมายของพลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นแม่พิมพ์ของพลเมืองในประเทศ ซึ่งการศึกษาในแต่ละประเทศ หลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของคนที่จะจบการศึกษา
3. หลักสูตรเป็นมาตรฐานในการจัดการศึกษา ถ้าประเทศหรือการศึกษาระดับใดมีหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพการจัดการศึกษาก็จะมีประสิทธิภาพ
4. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรได้รับสิ่งใดบ้าง ที่จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนโดยตรง
5. หลักสูตรเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนของครู เนื่องจากตัวหลักสูตรจะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนในระดับมาตรฐานเดียวกัน ซึ่งครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลายให้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตรที่ตั้งไว้

6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่น

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษาของสถาบันการศึกษา และคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการศึกษาของชาติ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น หลักสูตรเป็นเสมือนพิมพ์เขียวในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนไปสู่จุดหมายที่ต้องการ อันส่งผลโดยตรงกับการพัฒนาประเทศ

ชนิต ชาติทอง (2550) ได้กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในสังคมให้มีลักษณะที่สังคมคาดหวัง หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้ และส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม รวมถึงวางรากฐานความคิดที่เป็นการสนับสนุนและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เพื่อให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

Glatthorn et al (2012) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นการแปลงนโยบายทางการศึกษาชาติมาสู่การปฏิบัติ และทำเพื่อให้แน่ใจว่านโยบายเหล่านั้นสอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรและสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียน

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญต่อการศึกษาและความสำคัญต่อการสอน ดังนี้

1. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการศึกษา

1.1 หลักสูตรเป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์มาตรฐานทางการศึกษาในการดำเนินการเรียนการสอนในแต่ละระดับการศึกษา

1.2 หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการแปลงจุดหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ

1.3 หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา หรือเป็นเครื่องชี้แนวทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

1.4 หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นย่อมมีความรู้และศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

2. ความสำคัญของหลักสูตรต่อการสอน

2.1 หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ครูผู้สอนต้องยึดเป็นเครื่องช่วยนำทางในการสอน โดยครูผู้สอนต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ แล้วนำไปแปลงเป็นภาคปฏิบัติหรือการสอน เพื่อให้ได้ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ หรือเป็นขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้

2.2 หลักสูตรและการสอนมีอิทธิพลต่อกันและกัน ผู้สอนต้องอาศัยหลักสูตรเพื่อช่วยในการสอน และการตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีการสอน และหลักสูตรจะได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไปหลังจากที่มีการสอนและการประเมินผลแล้ว ซึ่งจะมีผลย้อนหลังกลับมายังกิจกรรมการเรียนการสอนอีก กระบวนการนี้จะเกิดขึ้นต่อเนื่องเช่นนี้ตลอดไป

1.3 ระดับของหลักสูตร

ระดับของหลักสูตรสามารถแบ่งออกได้เป็นหลายระดับ เพื่อให้เห็นภาพรวมตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงการนำไปใช้จริงในห้องเรียน

Khosrow-Pour (2009) กล่าวว่า ระดับของหลักสูตรแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ หลักสูตรระดับมหภาค (Macro Curriculum) หลักสูตรระดับกลาง (Meso Curriculum) และหลักสูตรระดับจุลภาค (Micro Curriculum) (Khosrow-Pour, 2009)

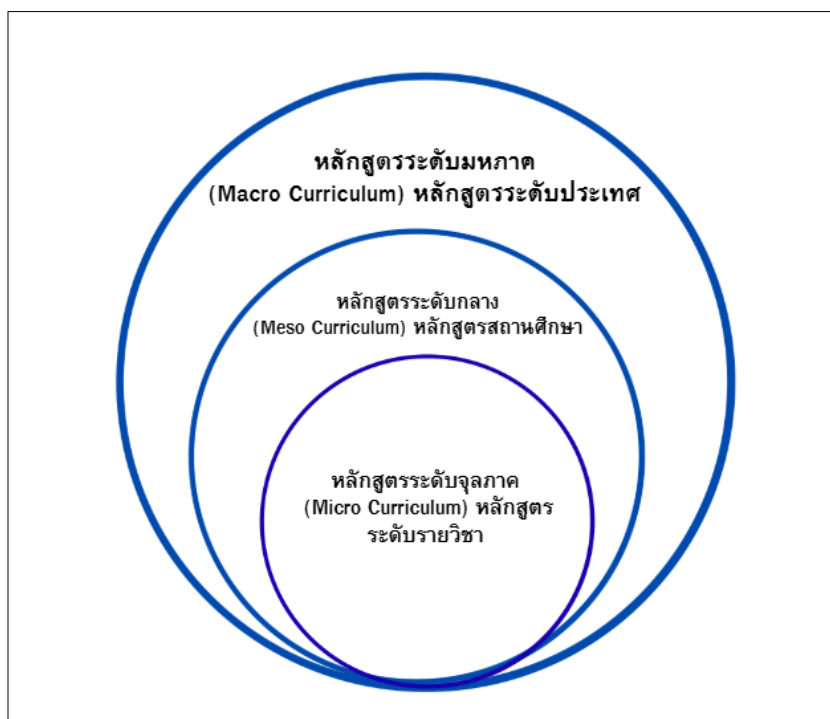
Melillán et al (2023) กล่าวถึงระดับของหลักสูตรแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ หลักสูตรระดับมหภาค หลักสูตรระดับกลาง และหลักสูตรระดับจุลภาค (Micro Curriculum) มีรายละเอียด ดังนี้

1) หลักสูตรระดับมหภาค (Macro Curriculum) หลักสูตรในระดับกว้างที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายทางการศึกษาในภาพรวมของประเทศหรือของสถาบัน เป็นเหมือนพิมพ์เขียวหรือกรอบทิศทางใหญ่ที่กำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการเรียนรู้โดยรวม เช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน, นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการหรือหลักสูตรของมหาวิทยาลัยในภาพรวม โดยหลักสูตรกำหนดเป้าหมายหลัก, มาตรฐานการเรียนรู้, โครงสร้างรายวิชา และกรอบเวลาในการเรียน ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้การศึกษาในภาพรวมมีทิศทางเดียวกัน สอดคล้องกับความต้องการของสังคม และเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2) หลักสูตรระดับกลาง (Meso Curriculum) หลักสูตรระดับนี้เป็นการนำกรอบนโยบายจากหลักสูตรระดับมหภาคมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถาบันหรือโรงเรียน โดยครอบคลุมระดับสถาบันการศึกษา เช่น หลักสูตรสถานศึกษา หรือหลักสูตรในมหาวิทยาลัย ที่หลักสูตรมีการกำหนดวิสัยทัศน์, พันธกิจ, เป้าหมายเฉพาะของสถานศึกษา, และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนโยบายของชาติกับแนวทางปฏิบัติในโรงเรียน

3) หลักสูตรระดับจุลภาค (Micro Curriculum) คือหลักสูตรในระดับย่อยที่เน้นการนำหลักสูตรไปใช้ในห้องเรียนจริง เป็นการแปลงกรอบใหญ่ของหลักสูตรระดับมหภาค (Macro Curriculum) ให้กลายเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่จับต้องได้ โดยครอบคลุมการวางแผนรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายหน่วยการเรียนรู้ในระดับชั้นเรียน ที่กำหนดรายละเอียดของแต่ละบทเรียน, กิจกรรมในชั้นเรียน, สื่อการสอน, และวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ครูผู้สอนสามารถนำเป้าหมายและมาตรฐานที่กำหนดในหลักสูตร

ระดับมหภาค (Macro Curriculum) ไปถ่ายทอดให้นักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของชั้นเรียนนั้นๆ

ภาพที่ 1.1 ระดับต่างๆ ในการออกแบบหลักสูตร

ที่มา: Melillán et al (2023)

การพัฒนาหลักสูตรแบ่งได้ 2 ระดับ คือ ระดับการพัฒนาจากส่วนกลางและการพัฒนาโดยโรงเรียน เนื่องจากหลักสูตรที่พัฒนาจากส่วนกลางไม่สามารถนำไปใช้อย่างเหมาะสมกับผู้เรียนได้ทุกคน โรงเรียนจึงต้องพัฒนาหลักสูตรด้วยตนเองภายใต้กรอบทิศทางกว้างๆ ที่กำหนดโดยรัฐบาลเกี่ยวกับเป้าหมายของการศึกษา เช่น กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบในการให้การสนับสนุนโรงเรียนสู่ความเป็นมืออาชีพ โดยการกำหนดนโยบายมาให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะจากเบื้องบนสู่ระดับล่าง (top-down) และจากระดับล่างสู่ระดับบน (bottom-up)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ในมาตราที่ 27 ที่กำหนดระดับของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 3 ระดับ คือ

1. **หลักสูตรระดับชาติ** คือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศแบบอิงมาตรฐาน คือ มีลักษณะเป็นหลักสูตรที่มีมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด เป็นตัวกำหนดการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

2. **หลักสูตรระดับสถานศึกษา** คือหลักสูตรที่กำหนดให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยวิเคราะห์ สังเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ของทุกมาตรฐานทุกสาระ ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกชั้นปี และช่วงชั้น ไปสู่การกำหนดรายละเอียดของสาระย่อย และสู่การจัดการเรียนการสอน

3. **หลักสูตรระดับชั้นเรียน** หมายถึง แผน หรือแนวทางในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา นักเรียนในระดับรายวิชา เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด เพื่อ ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข การพัฒนาหลักสูตรระดับ รายวิชาพิจารณาจากมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัดมาสร้างเป็นรายวิชา นำมาสู่คำอธิบายรายวิชา โครงสร้างรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้

สรุปได้ว่า ระดับของการพัฒนาหลักสูตรหลักสูตรทั้ง 3 ระดับมีความเชื่อมโยงกัน โดยระดับมหภาค กำหนดนโยบาย ระดับกลางนำมาปรับใช้ในสถานศึกษา และระดับจุลภาคนำไปใช้จริงในห้องเรียน เพื่อพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของการศึกษา

1.4 องค์ประกอบของหลักสูตร

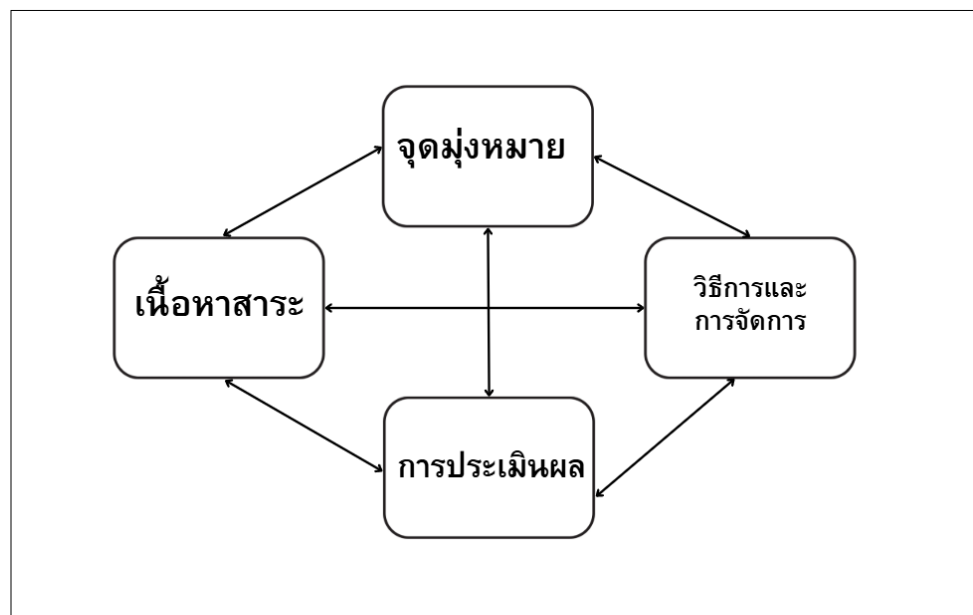
หลักสูตรที่มีองค์ประกอบครบถ้วนจะทำให้ให้นักการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ระบุองค์ประกอบของหลักสูตรที่มีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

Tyler (1949) ตั้งคำถามซึ่งเป็นที่มาขององค์ประกอบของหลักสูตร 4 ประการ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษา (educational purpose) ที่โรงเรียนต้องการให้นักเรียนบรรลุผล
2. การเลือกประสบการณ์เรียนรู้ (educational experience) โรงเรียนจัดประสบการณ์อะไรบ้างที่จะ ทำให้นักเรียนได้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ (organizational of educational experience) โรงเรียนจะจัด ประสบการณ์เรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างไร
4. วิธีการประเมิน (determination of what to evaluate) เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และ จะทราบได้อย่างไรว่านักเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายนั้น ๆ แล้ว

Ornstein & Hunkins (2009) ได้กำหนดองค์ประกอบไว้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย (objectives) การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นการตอบคำถามว่าจะจัดการศึกษาในระดับนั้นเพื่ออะไร ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อย่างไร
2. เนื้อหาสาระ (subject matter) การคัดเลือกเนื้อหาสาระเป็นการกำหนดความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
3. วิธีการและการจัดการ (method and organization) คือการนำเอาหลักสูตรไปใช้ตั้งแต่ระดับสถานศึกษาจนถึงในระดับชั้นเรียน
4. การประเมินผล (evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการใช้หลักสูตรว่ามีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไข การประเมินผลการเรียนรู้และการประเมินผลหลักสูตร

ภาพที่ 1.2 องค์ประกอบของหลักสูตร

ที่มา: ปรับปรุงจาก Ornstein & Hunkins (2009)

สรุปได้ดังนี้ องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ส่วน ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (objective) 2) เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ (content) 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) 4) การประเมินผล (evaluation) รายละเอียด ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นทิศทางของการจัดการศึกษา ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้ในการประเมิน นอกจากนี้ยังเป็นส่วนที่จะทำให้ผู้สอนทราบว่าพัฒนาผู้เรียนให้มีลักษณะอย่างไร การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะต้องทำหลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานแล้วว่า ควรจะดำเนินการแก้ปัญหาและสนองความต้องการของสังคมและผู้เรียนได้อย่างไร และต้องให้สอดคล้องสัมพันธ์กับนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ

2. เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้

ความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ มีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เนื้อหาที่สมบูรณ์จะผนวกกับความรู้ ประสบการณ์ ค่านิยม ทักษะคติเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้ คุณลักษณะนิสัย ระบบความคิดที่เหมาะสมประกอบเข้าด้วยกันซึ่งผู้พัฒนาหลักสูตรจะดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระ จัดเรียงลำดับเนื้อหา และกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

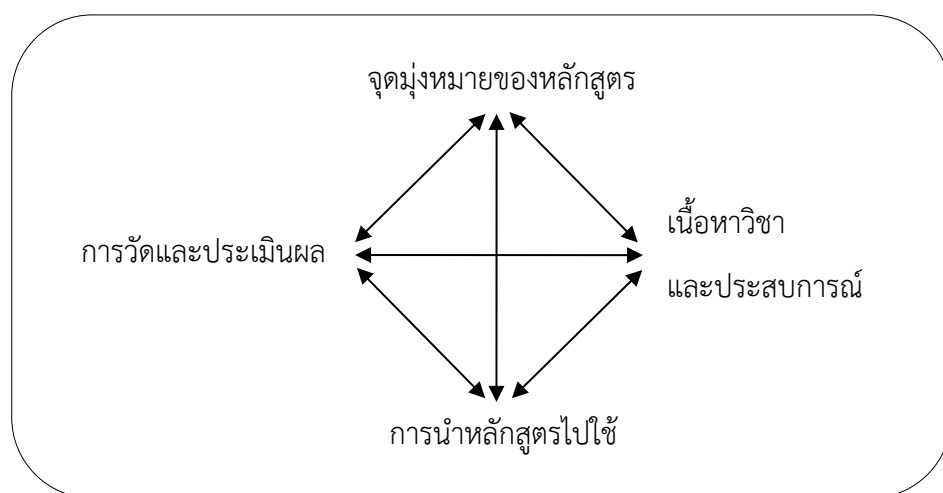
3. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำเนื้อหาในหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน ซึ่งกิจกรรมที่สำคัญที่สุดคือ การจัดการเรียนการสอน ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการใช้หลักสูตร เมื่อครูมีความเข้าใจและสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ ก็จะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร

เมื่อมีการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว และเป็นการติดตามว่าหลักสูตรดังกล่าวผู้เรียนบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

องค์ประกอบของหลักสูตรทั้ง 4 ส่วนจึงมีความสัมพันธ์กัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1.3 ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของหลักสูตร
ที่มา: สุมิตร คุณานุกร (2523)

1.5 ลักษณะของหลักสูตรที่ดี

หลักสูตรเป็นการนำเนื้อหาไปสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตรที่ดีจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ หลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. ลักษณะของหลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ Taba (1962)

หลักสูตรที่ดีไม่ได้มีรายการเนื้อหาที่ต้องสอนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยองค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นลำดับ โดยมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. มาจากการวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs): หลักสูตรที่ดีต้องเริ่มต้นจากการ วิเคราะห์ความต้องการและความสนใจของนักเรียน รวมถึงความต้องการของสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้มั่นใจว่าเป้าหมายของหลักสูตรมีความเกี่ยวข้องและมีประโยชน์ต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

2. มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน (Formulation of Objectives) หลังจากการวินิจฉัยความต้องการแล้ว หลักสูตรต้องกำหนด วัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงและเป็นรูปธรรม ที่บอกได้อย่างชัดเจนว่าผู้เรียนควรจะทำอะไรได้หรือเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางใดหลังจากเรียนรู้

3. การคัดเลือกและจัดระเบียบเนื้อหา (Selection and Organization of Content) เนื้อหาที่เลือกมาต้องมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และมีการจัดเรียงอย่างเป็นระบบ จากง่ายไปหายาก จากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยไปสู่สิ่งที่ไม่คุ้นเคย เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น

4. การออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection and Organization of Learning Experiences) หลักสูตรที่ดีจะต้องไม่แยกเนื้อหาออกจากวิธีการสอน แต่ต้องออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติและพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

5. มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ (Determination of What to Evaluate and the Means of Doing It) หลักสูตรที่ดีต้องมี เครื่องมือและวิธีการประเมินผล ที่ชัดเจน เพื่อวัดว่าผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และนำผลการประเมินมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรในอนาคต

กล่าวโดยสรุป หลักสูตรที่ดีตามแนวคิดของ Taba จึงเป็น กระบวนการที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ซึ่งเริ่มต้นจากการสำรวจความต้องการของผู้เรียนและสังคม และดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยมีครูผู้สอนเป็นผู้ขับเคลื่อนหลัก

Ornstein & Hunkins (2009) ได้นำเสนอ แนวทางที่หลากหลาย ในการทำความเข้าใจและออกแบบ หลักสูตรผ่านมุมมองที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละแนวทางก็มีลักษณะของหลักสูตรที่ดี ดังนี้

1. แนวทางเชิงพฤติกรรม (Behavioral Approach) หลักสูตรที่ดีคือหลักสูตรที่ เน้นเป้าหมายและผลลัพธ์ที่วัดผลได้อย่างชัดเจน โดยเชื่อว่าการเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนที่สามารถสังเกตได้ หลักสูตรจึงต้องมีวัตถุประสงค์ที่แน่นอน (เช่น ผู้เรียนสามารถทำสิ่งนี้ได้) และมีการประเมินผลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์นั้น

2. แนวทางเชิงระบบ (Systems Approach) หลักสูตรที่ดีคือหลักสูตรที่ถูกมองว่าเป็น ระบบที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม โดยมีองค์ประกอบต่าง ๆ ตั้งแต่เป้าหมาย เนื้อหา การสอน และการประเมินผลที่ทำงานร่วมกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล

3. แนวทางเชิงมนุษยนิยม (Humanistic Approach) หลักสูตรที่ดีคือหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาผู้เรียน (Whole Child) ไม่ใช่แค่ด้านสติปัญญา แต่รวมถึงด้านอารมณ์ สังคม และจริยธรรมด้วย หลักสูตรประเภทนี้จะให้ความสำคัญกับความรู้สึก ความคิดสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

4. แนวทางเชิงวิชาการ (Academic Approach) หลักสูตรที่ดีคือหลักสูตรที่มุ่งเน้นเนื้อหาวิชาและทฤษฎีเป็นหลัก โดยถือว่าความรู้คือสิ่งสำคัญที่สุด หลักสูตรจึงควรประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่เป็นแก่นของแต่ละสาขาวิชา และมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้เชิงลึกในศาสตร์ต่าง ๆ

สรุปได้ว่าหลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตรที่มาจากความต้องการและความสนใจของนักเรียน รวมถึงความต้องการของสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่น

2. หลักสูตรที่สามารถสอนได้สะดวกและรวดเร็ว มีการจัดเนื้อหาไว้เป็นลำดับขั้นตอน

3. หลักสูตรที่นำเนื้อหาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมาเชื่อมโยงกัน เนื้อหาวิชาไม่ซ้ำซ้อน และทำให้บทเรียนน่าสนใจมากขึ้น รวมทั้งช่วยให้ผู้เรียนเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิชาต่าง ๆ

4. หลักสูตรที่ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้เรียน

5. หลักสูตรที่ส่งเสริมและเชื่อมต่อแนวคิดของการศึกษาตลอดชีวิต

6. หลักสูตรที่ตรงตามความมุ่งหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรที่พัฒนาผู้เรียนในด้านสติปัญญา ด้านอารมณ์ สังคม และจริยธรรมแบบเป็นองค์รวม

8. หลักสูตรที่มีการประเมินผลอย่างเป็นระบบ มีวิธีการประเมินผลที่ชัดเจนและนำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

บทสรุป

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน หลักสูตรที่ดีต้องมีความชัดเจน เหมาะสมกับผู้เรียนและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยหลักสูตรจะมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผลหลักสูตร ในการพัฒนาหลักสูตรมีระดับของหลักสูตรแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ หลักสูตรระดับมหภาค (Macro Curriculum) หลักสูตรระดับกลาง (Meso Curriculum) และหลักสูตรระดับจุลภาค (Micro Curriculum) ฯลฯ นอกจากนี้หลักสูตรที่ดีควรมีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญอย่างน้อย 4 ส่วน ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (objective) 2) เนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้ (content) 3) การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) 4) การประเมินผล (evaluation) และหลักสูตรเป็นการนำเนื้อหาไปสู่การปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอน ลักษณะของหลักสูตรที่ดีจะนำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนหลายด้าน นักการศึกษาจึงพิจารณาเลือกเอาหลักสูตรและแนวปฏิบัติที่ดีของหลักสูตรประเภทต่าง ๆ มาผสมผสานกันเพื่อให้ได้หลักสูตรที่ดี

คำถามท้ายบท

- 1.จงอธิบายความหมายของคำว่า Curriculum มีรากศัพท์มาจากคำใด
- 2.จงอธิบายเหตุผลที่หลักสูตรได้ถูกเปรียบว่าเป็น “หัวใจสำคัญของการศึกษา”
3. จงอธิบายองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของหลักสูตรมาโดยสังเขป
4. จงอธิบายและยกตัวอย่างหลักสูตรประเภทที่ให้ความสำคัญกับเนื้อหาวิชาเป็นหลัก โดยเชื่อว่าความรู้คือสิ่งที่สำคัญที่สุด
5. จงระบุลักษณะของหลักสูตรที่ดีมีรายละเอียดด้านใดบ้าง
6. การประเมินผลหลักสูตรซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่ออะไร
7. จงวิเคราะห์ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างหลักสูตรสัมพันธ์(Correlated Curriculum) และ หลักสูตรหมวดวิชา (Broad Fields Curriculum)
8. หลักสูตรระดับมหภาค (Macro Curriculum) เป็นหลักสูตรในระดับกว้างที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องใด
9. องค์ประกอบหลักสูตรด้านเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การเรียนรู้นำมาพัฒนาหลักสูตรในประเด็นใด
- 10.จงอธิบายหลักสูตรที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

รายการอ้างอิง

- กุลิศรา จิตรชญาวนิช. (2565). *การพัฒนาหลักสูตรฉบับฉบับใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนันท์ ชาติทอง. (2550). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น*. นครปฐม: เพชรเกษมการพิมพ์.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2540). *การพัฒนาหลักสูตร หลักการและแนวปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: อลิ้นเพลส.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. (2529). *การพัฒนาหลักสูตร : จากแนวความคิดสู่การปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร: อักษรบัญญัติ.
- ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: บุญเลี้ยง พิมพ์.
- บุญเลี้ยง พิมพ์ทอง. (2553). *การพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลินี บุญยรัตพันธุ์. (2558). *หลักการพัฒนหลักสูตร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ของมหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- วาริรัตน์ แก้วอุไร. (2567). *การวิจัยเพื่อพัฒนหลักสูตรและการสอน*. พิษณุโลก: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). *การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: อาร์ แอนด์ ปรีนซ์.
- ลำลี ทองธิว. (2554). *การพัฒนาหลักสูตร*. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุมิตร คุณานุกร. (2523). *หลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.
- Bobbitt, F. (1918). *The curriculum*. Houghton Mifflin.
- Dewey, J. (1938). *Experience and education*. Macmillan.
- Glatthorn, A. Boschee, F., Whitehead, B. M. & Boschee, B. F. (2012). *Curriculum leadership : strategies for development and implementation*. Los Angeles, CA: SAGE.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of education* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.
- Hass, G. (1980). *Curriculum planning : a new approach*. Boston: Pearson.
- Khosrow-Pour, M. (2009). Micro and Macro Level Issues in Curriculum Development. *Encyclopedia of Information Science and Technology*. (2nd edition) IGI Global.

- Melillán, A. Cravero, A. & Sepúlveda, S. (2023) Software Development and Tool Support for Curriculum Design: A Systematic Mapping Study. *Appl. Sci*, 13(7711). <https://doi.org/10.3390/app13137711>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2009). *Curriculum : foundations, principles, and issues*. USA: Allyn and Bacon.
- Saylor, J. G., & Alexander, W. M. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning*. USA: Holt, Rinehart and Winston.
- Taba, H. (1962). *The curriculum development: Theory and practice*. USA: Harcourt.
- Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. University of Chicago Press.